

UDK 811.163.42'373.231
Izvorni znanstveni članak
Rukopis primljen 15. VII. 2009.
Prihvaćen za tisak 3. II. 2010.

Domagoj Vidović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
dvidovic@ihjj.hr

PRILOG PROUČAVANJU ODRAZA SVETAČKOG IMENA *IVAN* U HRVATSKOJ ANTROPONIMIJI

U ovome se radu nastoji dati pregled mnogobrojnih i raznolikih odraza svetačkog imena *Ivan* u hrvatskome antroponimijskom fondu s osobitim naglaskom na područje južne Dalmacije (uključujući Boku kotorsku) i Donje Hercegovine. U uvodnome se dijelu rada donose odrazi hebrejskoga muškog osobnog imena *Jehochánán* u raznim indoeuropskim i neindoeuropskim jezicima, potom se tumači postanje hrvatskoga svetačkog imena *Ivan* i njegovi odrazi u hrvatskome antroponimijskom fondu s posebnim naglaskom na sličnosti i razlike s antroponimijskim fondovima bliskih južnoslavenskih jezika.

1. Uvod

Mnoga su svetačka imena zajednička baština zapadnoga uljudbenog kruga, njihove odraze nahodimo u desecima jezika različitih jezičnih porodica i raširena su u širokim narodnim slojevima. U većini europskih antroponimijskih fondova u skupini najrasprostranjenijih (počesto i kao prve u toj skupini) nahodimo odraze hebrejskoga muškog osobnog imena *Jehochánán*, što bi u prijevodu značilo 'Jahve je milostiv'. U hebrejskome srodnom semitskome arapskom jeziku nahodimo srodan lik *Jahja* prema kojemu su nastali tursko muško osobno ime *Yahya*¹, azerska *Yəhya* i *Yühəna* te perzijsko *Yahyā*. U tim su jezicima navedena imena obična muška osobna imena, nisu svetačka. S druge strane, aramejski je lik *Youkanna* od nesvetačkog muškog osobnog imena postao svetačkim imenom nakon što su njegovi govornici primili kršćanstvo. Posredstvom stegnutoga

¹ U malteškome jeziku (koji dio jezikoslovaca drži jednom od govornih inačica arapskoga jezika; Matasović 2001: 142) bilježimo muška osobna imena *Ġwann*, *Ġwanni*, *Ganni* i sl., koja su očigledno nastala pod romanskim utjecajem.

lika hebrejskoga muškog osobnog imena *Johanán* nastao je grčki lik *Ἰωάννης*. Od toga je grčkoga lika nastalo mlađe *Ἰωάννης* te latinsko muško osobno ime *Johannes*. Širenjem kršćanstva temeljni grčki i latinski odrazi hebrejskoga muškog osobnog imena *Jehochánán* prilagođuju se brojnim europskim jezicima, a poslije i jezicima na drugim kontinentima čiji su govornici primili kršćanstvo.

Rasprostranjenost je svetačkog imena *Ivan*² jednostavno objasniti: to je ime neposrednoga Kristova predšasnika i najmilijega mu učenika, za papinsko ime odabralo ga je čak 22 papa³ (uz još dvojicu koji su odabrali dvoimensko ime Ivan Pavao) i jedan protupapa, a nosili su ga i brojni vladari. U armenskome, jeziku jednoga od prvih prijevoda Svetoga pisma iz 5. st., zabilježeno je osobno ime *Hovhanes*. U keltskim jezicima nalazimo osobna imena: *Jehan*, *Jowan(n)* (kornički); *Séan*, *Seathan*, *Shane*, *Eóin*, *Eathain*, *Iain*, *Ian* (irski i škotski); *Siôn*, *Owen*, *Owain*, *Evan*, *Ieuan*, *Jones*, *Ioan*, *Iwan* (velški); *Ean* (manski); *Yann* (bretonski). U irskome i škotskome različiti su likovi svetačkog imena *Ivan* počesto i odraz vjerskih razlika. U engleskome jeziku stariji je odraz toga svetačkog imena *Johanán* koji je s vremenom istisnuo lik *John* (koji se pod normanskim utjecajem počeo rabiti od 11. st.). U kasnijim su povijesnim razdobljima u engleski fond osobnih imena ušla i različita imena nastala pod keltskim utjecajem (npr. *Shawn* ili *Ewan*). Zanimljivo je da se u Engleskoj već gotovo čitavo posljednje desetljeće najčešće muškoj novorođenčadi nadijeva hipokoristično, ponajprije irsko, osobno ime *Jack*, dok temeljno (i nekoć najbrojnije) ime *John* nije ni među 30 najučestalijih.⁴ U drugim su germanskim jezicima česti likovi: *Johannes*, *Hans* (njemački, islandski); *Jan*, *Johan(n)* (danski, ferski, nizozemski, norveški, švedski); *Jon* (norveški, švedski). U romanskim jezicima najčešći

² Pod svetačkim imenom *Ivan* u članku podrazumijevam sve pojedinačne odraze hebrejskoga osobnog imena *Jehochánán* u zemljama nastanjenim kršćanima (uključujući, dakako, i one koje nalazim u hrvatskome antroponimijskom fondu) te ga razlikujem od muškoga osobnoga imena *Ivan* (kao jedne od inačica svetačkog imena *Ivan* od koje su potom nastali i mnogi izvedeni likovi) i nesvetačkoga imena *Ivan* (koje se odnosi na osobna imena potekla iz jezika u kojima muško osobno ime *Ivan* nije svetačko).

³ *Pedro Julião* prozvao se 1276. papom Ivanom XXI. iako je posljednji papa koji je odabrao ime *Ivan* bio papa Ivan XIX. (1024. – 1032.).

⁴ Izvor mi je stranica <http://www.babycentre.co.uk/pregnancy/naming/topnames2004/?requestid=348738>. Da je u prošlosti osobno ime *John* na engleskome govornome području bilo veoma često ime, rječito govori činjenica da se i danas neidentificirano truplo ili nepoznatu stranku u sudskim sporovima na američkim sudovima nazivlje *John Doe* (u bugarskome se pravnome sustav takva osoba nazivlje *Ivan Ivanov*), a u Engleskoj se tim imenom u 17. st. nazivao izmišljeni vlasnik zemlje kojega je oštetio zamišljeni zakupac. U SAD-u je pak 2008. osobno ime *John* 16. po učestalosti. Izvor mi je podataka mrežna stranica <http://www.innocentenglish.com/popular-boy-girl-baby-names/baby-names.html>. Osjetniji pad udjela nositelja osobnoga imena *John* na engleskome govornome području bilježimo od 1950., dok se porast udjela hipokorističnih likova (poglavito lika *Johnny*) bilježi od 19. stoljeća (Room 1997: 168–169).

su likovi *Giovanni* (talijanski), *Ion* i *Ioan* (rumunjski), *Joan* (katalonski), *Juan* (španjolski⁵), *Xoán* (galicijski), *Jean* (francuski) i *João* (portugalski). Odrazi su svetačkoga imena *Ivan* zabilježeni i u neindoeuropskim europskim jezicima poput finskoga (*Jani*, *Jukka*, *Juha*, ali i *Johannes*, *Hannes* pod švedskim utjecajem) ili baskijskoga (*Joanes*), ali i u azijskim (u japanskome *Yohanne* i *Yon*, u filipinskome *Juan*, u mandarinskome kineskom *Yuēhàn*; na Tajvanu protestanti obično nose osobno ime *Iok-hān*, a katolici *Jiok-bōng*; u Indoneziji katolici nose ime *Yohanes*, a protestanti i muslimani *Yahya* prema arapskome uzoru), afričkim (npr. u jeziku kirundi *Yohani*) ili australskim jezicima (npr. u fidžijskome *Joni*) koji pripadaju različitim jezičnim porodicama i čiji likovi obično ovise o kolonijalnoj sili koja je njihovim zemljama vladala ili na njih imala velik politički utjecaj. Odraze svetačkog imena *Ivan* nahodimo čak i u međunarodnim planskim jezicima kao što je esperanto (*Johano*).

U hrvatskome antroponimijskom korpusu nalazimo brojne i raznorodne odraze svetačkog imena *Ivan*. Uostalom, osobno je ime *Ivan* najčešće u *Poimeničnome popisu sandžaka vilajeta Hercegovine* (usp. Aličić 1985) te je najčešće muško osobno ime koje se po popisu stanovništva iz 2001. nadijevalo muškoj novorođenčadi u Dubrovniku, Karlovcu, Osijeku, Rijeci, Splitu, Varaždinu i Zagrebu (Frančić 2002b: 80), a ženska imena *Ivana* i *Iva*, tvorena mocijском tvorbuom od muškoga svetačkog imena *Ivan*, zauzimaju 4. odnosno 10. mjesto po učestalosti prema navedenome popisu (Frančić 2002b: 79).⁶ U ovome se radu osvrćem na sve meni (iz literature i s terena) poznate odraze svetačkog imena *Ivan* s posebnim osvrtom na područje južne Dalmacije (uključujući Boku kotorsku) i Donje Hercegovine. Zbog brojnih odraza toga svetačkog imena ne navodim sve izvedene likove i odraze u toponimije jer bi to prelazilo okvire jednoga znanstvenog članka.

2. *Ivan* i *Jovan* – postanje i rasprostiranje

Najčešći su temeljni odrazi grčkoga svetačkog imena *Ἰωάννης* na središnjemu južnoslavenskom području *Ivan* i *Jovan*. *Ivan* Popović (1958: 83) drži da

⁵ U španjolskome antroponimijskome fondu nahodimo (iako neusporedivo rjeđe od lika *Juan*) i muško osobno ime *Iván*, u katalonskome *Ivan*, a u talijanskome *Ivano*.

⁶ Pojedinačno gledano, osobno se ime *Ivan* najčešće nadijevalo u Dubrovniku, Osijeku, Rijeci i Splitu, na drugome je mjestu po učestalosti u Zagrebu, na trećemu u Karlovcu, a šestome u Varaždinu. Osobno ime *Ivana* najčešće je nadijevano ženskoj novorođenčadi u Varaždinu, treće je po učestalosti u Splitu, peto u Karlovcu, šesto u Osijeku, sedmo u Zagrebu, dok u Dubrovniku i Rijeci nije među deset najčešćih imena koja su se nadijevala novorođenčadi. Osobno ime *Iva* zauzima četvrto mjesto po učestalosti u Karlovcu, šesto u Osijeku, a sedmo u Dubrovniku. U ostalim gradovima ne zauzima jedno od prvih deset mjesta po učestalosti (Frančić 2002b: 90–92).

je osobno ime *Ivan* na tome području starije od osobnoga imena *Jovan* te nudi dva moguća izvođenja navedenog imena od grčkoga lika Ἰωάννης. Prva je mogućnost da se *-ω-* između *i* i *-a-* konsonantiziralo u *-u-* u razdoblju kad je južnoslavensko i istočnoslavensko *-v-* još moglo biti dvousneno (*-ω-*) te su od lika *Ioanъ* (zabilježena u staroslavenskim, bugarskim i makedonskim tekstovima) mogli nastati likovi **Iuanъ* i **Iwanъ* od kojih se mogao razviti lik *Ivan*. Druga je pak mogućnost da je došlo do redukcije nenaglašenoga *-o-* u **-ъ*, a potom do razvitka *u* zbog zijeva te promjene *ji* > *i* bilježene za slavenske jezike (usp. *ъгъла* > *igla*). Osobno je ime *Ivan* najčešći odraz grčkoga Ἰωάννης i u ruskoj (*Иван*), ukrajinskoj (*Іван*) i bugarskoj (*Иван*) jeziku, bilježimo ga u slovenskoj (ondje je najčešći lik *Janez*) i bjeloruskoj fondu osobnih imena (uz osobno ime *Иван* ondje nađamo i učestalija osobna imena *Яан* i *Янк*) te u starim makedonskim tekstovima (gdje osim temeljnog imena *Иван* nađamo i njegove brojne inačice kao što su: *Ив*, *Иванија*, *Иваник*, *Иваниш*, *Иваниша*, *Иванко*, *Иванук*...; Ivanova 2006: 178), a ujedno je i najstariji odraz grčkoga Ἰωάννης u crnogorskoj i srpskoj fondu osobnih imena. U Crnoj Gori potvrdu toga imena nađamo u 15. st., s tim da je ono sa svojim inačicama živo i danas (tako je čak i u od mora veoma udaljenim Piperima, sjeverno od Podgorice, zabilježeno osobno ime *Ивѡ*; Popović 1958: 81). Osobno se ime *Ivan* sa svojim inačicama odrazilo u čitavome nizu crnogorskih prezimena (npr. *Ičević*, *Iković*, *Ivačević*, *Ivačković*, *Ivaković*, *Ivančević*, *Ivančić*, *Ivanić*, *Ivanin*, *Ivaniš*, *Ivanišević*, *Ivanković*, *Ivanović*, *Ivašević*; *Ivašković*, *Ivčević*, *Ivečević*, *Ivelić*, *Iveza*, *Ivezić*, *Iviković*, *Ivin*, *Ivković*, *Ivošević*, *Ivović*, *Ivulić*⁷), ne samo u Crnogorskoj primorju, ali i u toponimiji (npr. *Ivangrad*, *Ivanovo Polje*, *Ivanje*). U Dečanskoj su hrisovulji, jednome od prvih srpskih antroponimijskih spomenika, zabilježeni sljedeći odrazi osobnoga imena *Ivan*: *Иванъ*, *Иваниш*, *Иванъко*, *Иванъша*, *Иванъць* i *Ивоје* (Grković 1983: 181, 182). Zanimljivo je da u tome srednjovjekovnome srpskom spomeniku nije nijednom zabilježeno (*sic!*) osobno ime *Jovan* ili koja njegova inačica, a zabilježeni su albanski (*Гонъ*) i romanski (*Жан*) odrazi svetačkog imena *Ivan*.⁸ Osobno ime *Ivan* i njegove inačice bilježimo do 18. st. na cjelokupnome području koje su naselili Srbi, a danas ga

⁷ Veoma je zanimljivo da među zetskim bratstvima nađamo više bratstava motiviranih osobnim imenom *Ivan* (npr. *Ivančević*, *Ivanović* ili *Ivezić*), a od bratstava motiviranih osobnim imenom *Jovan* tek jedno (*Jovanović*). Prezimena motivirana slavenskim odrazom *Ivan* nose dio crnogorskih Albanaca (npr. *Ivanaj*, *Ivezaj*). Podatci su prikupljeni s mrežne stranice <http://www.montenegro.org.au> i iz Radusinović (1991).

⁸ Imamo li na umu da je Srpska pravoslavna crkva usvojila čitav niz latinskih crkvenih naziva (kao što su *kum* ili *oltar*) zbog katoličke prisutnosti u Raškoj (o čemu zorno svjedoči podatak da je Stefan Nemanja kršten u Ribnici po latinskome obredu; Jireček, Radonić 1981: 148), taj nas podatak i ne treba čuditi.

je osobno ime *Jovan* u dobroj mjeri istisnulo iz svih srpskih krajeva, čak u većoj mjeri u onim krajevima u kojima je nekoć bilo najčešće (poput istočne Hercegovine i dijelova Crne Gore, u kojima se to dogodilo da bi se istaknula vjerska razlika).

Osobno je ime *Ivan* u hrvatskome antroponimijskom fondu, po podacima iz ARj, prvi put potvrđeno 1065., a zarana su potvrđene i sljedeće njegove inačice: 1070. *Ivača*, u 12. st. *Ivoslav* i *Ivoš*, 1230. *Ivanol*, 1269. *Ivanuš*, 1285. *Ivanec*, 1332. *Ivahan*, 1414. *Ivaniš*, 1470. *Ivko*, 1487. *Ivanko*, 1535. *Ivša* 1569. *Iveta* te priimci *Ivanić* (1253.; Dubrovnik), *Ivković* (1464.)...⁹ Zanimljiv je primjer hibridne tvorbe osobno ime *Ivan-beg*. U južnoj je Dalmaciji osobno ime *Ivan* potvrđeno u notarskim knjigama Stonske knežije 1278. – 1301. te je na Pelješcu prvo ili drugo najučestalije ime do današnjih dana (Vekarić 1995 : 11–14). U Konavlima su pak 1423. zabilježena osobna imena *Ivan* i *Ivaniš*, a 1425. *Ivko* (KV 1: 16–17). I u Konavlima je osobno ime *Ivan* među najčešćima do današnjih dana, ali je veoma zanimljivo da su ženska imena nastala mocijskom tvorbom od osobnog imena *Ivan* novijega postanja mnogo rjeđa, i na Pelješcu i u Konavlima. Na donjohercegovačkome području 1401. bilježimo osobno ime *Ivan*, a 1434. *Ivaniš*. Osobno je ime *Ivan* uvjerljivo najčešće i u Vidonjama od prvoga sačuvanog stanja duša iz 1805. U susjednome Gradcu osobno je ime *Ivan* najučestalije od početka vođenja matičnih knjiga 1708. do danas. Temeljni je lik navedenoga osobnog imena – *Ivan* – u Zažablju i Donjoj Hercegovini bio jedini službeni lik sve do 1945. kada su se službena imena počela nadijevati u matičnim uredima. U neslužbenoj je uporabi čitav niz inačica navedenih imena tvorenih različitim dometcima: *Ićan*, *Ikan*, *Iko*, *Ivac*, *Ivāc*, *Ivāncin*, *Ivāncina*, *Ivanica*, *Ivanić*, *Ivājlo*, *Ivāk*, *Ivaniš*, *Ivānko*, *Ivās*, *Ivāt*, *Ivčina*, *Ivelja*, *Iveta*, *Iveško*, *Ivica*, *Ivič*, *Ivić*, *Ivč*, *Iviša*, *Ivko*, *Ivo*, *Ivoš*, *Ivoša*, *Ivša*, *Ivūl*, *Ivūr*, *Ivura*, *Ivuša* i *Ivuško*.¹⁰ Na obrađenom je području uščuvan dometak *-ič* koji nosi hipokoristično značenje i koji je nekoć bio razmjerno plodan u tvorbu osobnih imena (npr. *Jurič*, *Radič* ili *Raič*). Od inojezičnih dometaka izdvajam vlaške *-ul*, *-ur* i *-ura* te talijanski dometak *-ola*. Kao službena imena danas u Vidonjama bilježimo sljedeće nekoć neslužbene inačice muškoga osobnog imena *Ivan*: *Ićan*, *Iveško*, *Ivica* i *Ivo*. Ipak, temeljni je lik *Ivan* u službenoj uporabi i danas uvjerljivo najčešći. Kao službeno je ime zabilježeno i složeno hibridno ime *Ivòslav*

⁹ Likove navodim prema ARj 4: 98–106.

¹⁰ Iscrpan se popis različitih odraza svetačkog imena *Ivan* u hrvatskoj antroponimiji i toponimiji nalazi u HER-u (2002: 420, 499–501, 535), ali sam se zbog njihove množine odlučio u ovome radu ograničiti samo na najstarije povijesne potvrde toga svetačkog imena i njegovih inačica te njihove potvrde na području obuhvaćenom ovim radom. Dakako da je za neku buduću opsežniju studiju nužno navesti i sve potvrde iz HER-a te ih znanstveno obraditi.

nastalo tvorbom od inojezičnog imena i slavenske antroponimne osnove. U vidonjskome prezimenu *Vâtović* najvjerojatnije je ušćuvano muško osobno ime *Vato*¹¹ pokraćeno od temeljnog imena *Ivan*, no ne mogu u potpunosti odbaciti mogućnost da je ime moglo nastati od vlaškoga i albanskoga osobnog imena *Fatmir*. Odrizi su svetačkoga imena *Ivan* u kojima je otpalo *i*-svojtveniji makedonskomu i srpskomu antroponimijskomu fondu, no nahodimo ih i kod Hrvata (primjerice u prezimenima *Vančik* u Varaždinu, *Vanko* u Đakovu i sl.). Mocijskom je tvorbom nastalo žensko osobno ime *Īvana* koje je u 1805. bilo drugo, a 1991. četvrto po učestalosti u Vidonjama. Godine su 1991. na osmoj mjestu po učestalosti bila izvedena ženska osobna imena *Īva* i *Īvānka*. U neslužbenoj su uporabi još i ženska osobna imena: *Īčka*, *Īka*, *Īvanica* i *Īvka*. (Vidović 2005: 167)

I u toponimiji se svetačko ime *Ivan* odrazilo veoma rano. Odras su prvih romansko-hrvatskih jezičnih dodira toponimi tvoreni dalmatskim pridjevom *san(c)tu(s)* koji se obično odnose na crkve podizane uz važnija naselja. Njihova rasprostranjenost označuju prostore snažnijega slavenskoga naseljavanja do konca 10. st. U najpotpunijemu pregledu toponima tvorenih navedenim pridjevom Petar Šimunović (1996) navodi toponime *Sativanac* (Istra), *Stivan* (Crnogorsko primorje, Cres, Olib), *Sutivan*¹² (Brač), *Stivanje polje* (Dugi otok) i *Stivanjska* (Cres). Tijekom vlastitih istraživanja naišao sam na toponim *Sutivan* u Rami, kod Čitluka te u crnogorskoj dijelu Sandžaka (6 kilometara sjeverno od Bijeloga Polja), toponim *Stivan* kod Širokoga Brijega te toponime *Štivan* u Donjem Gracu i na Širokome Brijegu.¹³ Od starijih toponima u Zažablju i jugoistočnoj Hercegovini izdvajam toponime *Īvan brdo* kod Donjega Drijena i *Īvanjica* u Žurovićima iznad Rijeke dubrovačke. Posebno je, u svjetlu veoma složenih odnosa pravoslavaca i katolika u Popovu, zanimljiv toponim *Īvanjā crkva* kod današnje pravoslavne crkve Sošestvija svetog Duha u Ravnome koji, uz brojne slične primjere koje navode povjesničari, rječito govori o širenju pravoslavlja na nekoć isključivo katoličku istočnu Hercegovinu.

¹¹ Ono se odrazilo i u imenu sela *Văcâne/Văcăni* u Bukovici. Na spomenuti me je podatak upozorio akademik Petar Šimunović koji mi je dao i čitav niz nazivoslovnih savjeta, na čemu mu ovom prigodom zahvaljujem.

¹² Mjesni je izgovor *Štīvōn*.

¹³ Na dragocjenim podatcima o sanktoremima u okolici Širokoga Brijega zahvaljujem Radoslavu Dodigu. Na području Donje Hercegovine i Neretvanske krajine nalazimo još neke toponime tvorene dalmatskim pridjevom *san(c)tu(s)*: *Satūlija* ('Sanctus Elias') u Dubljanima, *Sutūlija* ('Sanctus Elias') u gradačkome zaseoku Broćanac te *Sūsvīd* ('Sanctus Vitus') na Drijenu. Lokaliteti su kojima su toponimi imenovani arheološki neistraženi, no drži se da se na vrhu planine Žabe, na kojoj se i nahode toponimi *Sutūlija* i *Ispod Sutūlija*, nalazila antička crkva podignuta u čast sv. Iliji. Neki povjesničari drže i ojkonom *Svītava* sanktoremom ('Sanctus Vitus').

Iako se osobno ime *Jovan* obično povezuje isključivo s pravoslavljem, ta je činjenica posve neutemeljena. Naime, u hrvatskim primorskim krajevima (poglavito na otocima) osobno je ime *Jovan* sa svojim inačicama ustaljeno barem nekoliko stoljeća. Postanje je hrvatskoga osobnog imena *Jovan* i njegovih inačica u primorskim čakavskim krajevima posve prozirno. Većina čakavskih govora ne poznaje fonem *đ* te ga u posuđenicama zamjenjuje s *j* (npr. *jardîn* < tal. *giardino*, *vijäj* < tal. *viaggio*). Tako je od talijanskog imena *Giovanni* nastalo čakavsko *Jōvan* te brojne njegove inačice i ženska osobna imena nastala mocijском tvorbom (npr. *Jovanîn*, *Jovanîna*, *Jōvò*, *Jōva*, *Jōvanka*) kao i osobni nadimci. Navedena su osobna imena talijanskoga postanja u 20. stoljeću bila veoma česta na mnogim otocima (primjerice Braču), no danas su im nositelji isključivo starci, što je posljedica ratnih sukoba na hrvatskim prostorima i homonimije sa srpskim likom. Vjerojatno je čakavskim posredstvom osobno ime *Jovan* dospjelo i u Makar kod Makarske u kojem ga bilježimo 1475. – 1477. (Ujdurović 2002: 34), a vjerojatno su čakavsko-štokavski (što teritorijalni, što književni) dodiri utjecali na čitav niz prezimena na dubrovačkome području (na Pelešcu tako bilježimo prezimena *Jōvica*, *Jóvić* i *Jóvo*, a u Konavlima uz navedena nahodimo još i prezimena *Jōvan* i *Jōvičić*¹⁴). U Popovu i Zažablju katolici nose prezimena *Jóvić* i *Jōvanović*, a u Neretvanskoj krajini *Jōvica*. Štoviše, u Vidu i danas više nositelja osobnog imena *Ívo* nosi osobni nadimak *Jóvo*. Kao mletačke nadarenike u Zažablju i Popovu 1694. nahodimo pak *Jovana Rodina*, a 1695. *Jovana Bokana* (Hrabak 1985: 34, 38), nositelje prezimena koja su bila i jesu katolička. K tome, u maticama župe Gradac (kod Neuma) nahodimo upise dvaju *Jovana*: 1722. *Jovana Krešića* (MVŽG: 3), a 1745. *Jovana Gustina*¹⁵ (SDŽG: 38). Zanimljivo je pritom da se osobno ime *Jovan* javlja na gradačkome i hutovskome području (ondje je zabilježen i toponim *Jóvin tōr*¹⁶) koje je narodnosno i vjerski homogeno, a ne, primjerice, u Popovu u kojemu je živio znatan broj pravoslavaca kod kojih bilježimo prezimena motivirana osobnim imenom *Ivan* (npr. *Ivanišević* u Poljicima; osobno je pak ime *Ivan* zabilježeno kod pravoslavaca u Gacku i u 20. stoljeću, a među nevesinjskim iseljenicima u Crnoj Gori nahodimo obitelj *Ivović*). S druge strane, osobno je ime *Sáva* (< *Sebastijan*) u popovskih i zažapskih Hrvata nadijevano sve do Drugoga svjetskog rata. Osobno ime *Jovan*, nastalo od grčkoga *Ἰωάννης*, osim pravoslavaca nose i

¹⁴ *Jovičić* je ujedno i najstarije prezime motivirano osobnim imenom *Jōvica* – inačicom osobnoga imena *Jovan* – te ga u Konavlima nahodimo od 1628. (KV 2: 40).

¹⁵ Da su se osobna imena *Jovan* i *Ivan* u gradačkoj župi razlikovala, potvrđuje činjenica da su se u selu Zelenikovac istodobno živjele obitelji Ivana i Jovana Gustina.

¹⁶ U zaseoku Ljutca (Hodovo, Stolač) nahodimo pak toponim *Jōvanovine*. Na tome vrijednom podatku zahvaljujem Peri Marijanoviću.

hrvatski grkokatolici (čak ga i danas nahodimo u grkokatolika raseljenih iz Kričaka kod Drniša).

Iz svega navedenog razvidno je da činjenica da tko nosi prezime motivirano osobnim imenom *Ivan* ili osobnim imenom *Jovan* ne govori ništa o narodnosnoj pripadnosti nositelja toga prezimena. Stanje, uz već spomenute odraze talijanskoga *Giovanni*, dodatno usložnjava i homonimija s prezimenima motiviranim etnikom (primjerice *Jovanovac*¹⁷ kod Osijeka). Danas osobno ime *Jovan* uistinu u Hrvatskoj u velikoj mjeri razlikuje pravoslavce i grkokatolike od rimokatolika, no, kao što smo vidjeli, to nije vrijedilo za pojedina povijesna razdoblja ni za sve hrvatske krajeve, a ni danas ne vrijedi u potpunosti. Iako je Ivan Popović (1958: 78) čestoću osobnog imena *Ivan* držao znakom da je „kod Južnih Slovena vizantisko pravoslavlje imalo vodeću ulogu, za kojom je rimska crkva očigledno zaostajala“, stanje na terenu (nazočnost romanskih odraza svetačkog imena *Ivan* na Kosovu, toponim *Sutivan* u crnogorskome dijelu Sandžaka i pojava osobnog imena *Jovan* u hrvatskome antroponimijskom fondu već u 15. st.) mnogo je složenije. Zanimljivo je da su u Makedoniji u 15. st. zabilježena osobna imena *Jype*, *Jypek*, *Jypuča* i *Jyrko* (Ivanova 2006: 193), što ne baca posve novo svjetlo samo na područje rasprostiranja osobnih imena *Đurđ* i *Juraj* motiviranih svetačkim imenom *Juraj* (usp. Vidović 2007), nego i svih drugih „doraskolnih“ odraza svetačkih imena. Uostalom, jadranska je obala nekoliko stoljeća bila pod svjetovnom bizantskom, a crkvenom rimskom vlašću, pa se ta podvojenost morala odraziti na onimiju čitavoga područja koje se našlo na razmeđu kršćanskoga Istoka i Zapada te stoga latinska osobna imena na kršćanskome Istoku i bizantska na Zapadu nisu slučaj, nego pravilo, pa prilikom određivanja je li koji antroponim *Jovan* hrvatski ili srpski moramo u obzir uzeti mjesto i vrijeme u kojemu se javlja. Najčešće čak ni ti podatci nisu dostatni za ranija povijesna razdoblja.

3. Novogrčki, latinski i romanski odrazi svetačkog imena *Ivan*

Osim osobnih imena *Ivan* i *Jovan* – najučestalijih odraza svetačkog imena *Ivan* na središnjemu južnoslavenskom području – u hrvatskome i u drugim južnoslavenskim fondovima osobnih imena nailazimo na odraze svetačkog imena *Ivan* iz brojnih drugih jezika.

¹⁷ Samo je pak selo *Jovanovci* nastalo nedaleko od srednjovjekovnoga naselja *Ivanfalo* dok se šire područje u srednjovjekovlju naziva *Držanica*. To je ime selo nosilo do 1875. kada se ime sela mijenja u *Jovanovac* političkom uredbom (slučajno ili ne, vlasnikom velikoga dijela zemljišta između Antunovca i tadašnje Držanice postaje Jovan Maksimović) da bi se, na nagovor mjesnoga župnika, 1. kolovoza 1990. ime sela promijenilo u *Ivanovac*. Na tome podatku i upućivanju u stranu literaturu zahvaljujem Dunji Brozović Rončević.

Tako je ukidanjem zijeva od grčkoga lika *Ἰωάννης* nastao crkvenoslavenski *Joan* (Sk 1: 737) od kojega su tvorena hrvatska prezimena *Jonić*, *Jonjić* i *Jonović*. Nije nemoguće da je dio tih prezimena motiviran rumunjskim odrazom svetačkoga imena *Ivan – Jon*.

Od 12. st. nahodimo odraze novogrčkoga lika *Ἰαννίς* koji je nastao stezanjem *oa* > *á* od temeljnoga lika *Ἰωάννης*. Naime, već u Supetarskome kartularu 1176. spominje se *Caloiani*, otac Splicićanina imenom *Nicolaus* (SK: 265). Osobno se ime *Kalojan* spominje i u Dečanskoj hrisovulji u 13. st., a osobna imena *Kalojan*, *Kalojana* i *Kalojano* nose Makedonci u 14. i 15. st. (Ivanova 2006: 198, 199) Riječ je o bizantskome osobnom imenu tvorenom od pridjeva *καλός* ‘lijep’ i imena *Ἰάννις* (i danas je u grčkome postoji osobno ime *Kaloianvi*). Osobno je ime *Kalojan* nosio i jedan bugarski car (koji je vladao 1169. – 1207.), a u Donjemu Hrasnu u jugoistočnoj Hercegovini postoji ojkonom *Kolòjānj* nastao transonimizacijom od homonimnoga antroponima.¹⁸

S obzirom na činjenicu da su odrazi novogrčkog *Ἰαννίς* veoma rijetki, čini mi se vjerojatnijim mišljenje Pere Budmanija i Ivana Popovića (Popović 1958: 84) da su inačice svetačkoga imena *Ivan* koje sadržavaju antroponimnu osnovu *Jan-* odrazi latinskoga *Johannes*. Ista je osnova dala najčešće odraze svetačkoga imena *Ivan* u češkome i slovačkom (*Ján*), poljskom i gornjolužičkom (*Jan*) te slovenskome jeziku (*Janez*). U hrvatskome antroponimijском fondu nahodimo potvrde osobnoga imena *Jan* od 13. st., kao i njegove inačice i ženska osobna imena nastala mocijskom tvorbom (*Jánac*, *Jānica*, *Jānka*, *Jānketa*, *Jānko*; ARj 4: 452–455). Od njih su i tvorena prezimena kao što su *Janić*, *Janosaljić* (< *Janosavlji* ‘Janosavov’), *Janović*, *Jankulović* i *Jankula* (riječ je o odrazima vlaških imena *Jankul* i *Jankula*; Sk 1: 738) te *Jančec*, *Jankaš*, *Jančić*, *Jankolija*, *Jankulija* i *Janković* u Međimurju (Frančić 2002a: 297–298). I u Međimurju dolazi do ukrštavanja s likovima etnika te se tako prezime *Jankoci* dovodi u svezu s mađarskim imenom za slovačko naselje *Jankovci – Jankócz* (Frančić 2002a: 298). U Konavlima nahodimo prezimena *Janičić* i *Jančić*, a zanimljivo je da je konavoska obitelj *Ivanković*, doseljena s Brača u Močiće 1777., kadšto upisivana pod prezimenom *Janković* (KV 1: 25). Osobna imena motivirana antroponimnom osnovom *Jan-* u Zažablju i Popovu nisu zabilježena. Njihove odraze nahodimo u toponimiji (*Jánjčeva vlāka* na Hotnju; usp. *Janče* u Lici) i u nadimačkome fondu (*Jānković* je nadimak dijela do-

¹⁸ U hrvatskome antroponimijском fondu zabilježena su i bizantska osobna imena *Kalādūrđ* (‘lijepi Đurađ’ u Žurovićima iznad Rijeke dubrovačke postoji ojkonom *Kalādūrđevići* motiviran homonimnim priimkom) nastao istom tvorbom (prema homonimnome priimku).

branjskih Buluma). U onomastičkoj literaturi obično se navodi da je prezime *Jànjić* motivirano osobnim imenom tvorenim osobnim imenom *Jàn* ili *Jàna*, a prezime *Jánjić* ženskim osobnim imenom *Jánja* (Sk 1: 754), no na terenu nije uvijek tako. Tako je prezime *Jànjić* u Zažablju razmjerno mlađega postanja, nastalo je raslojavanjem roda *Lazárević* u 18. st. i čini mi se vjerojatnijim da je poteklo od ženskoga osobnog imena *Jánja* s obzirom na činjenicu da je ono bilo i jest jedno od najučestalijih ženskih imena u tome kraju i s obzirom na već spomenutu činjenicu da u fondu osobnih imena nije zabilježeno ni jedno osobno ime motivirano antroponimnom osnovom *Jan-* (osim u toponimiji i narodnim pjesmama).

U hrvatskome antroponimijskom fondu nahodimo i prežitke dalmatskih osobnih imena. S romanskim odrazima valja biti veoma oprezan jer u hrvatskome antroponimijskom fondu nahodimo tri temeljna romanska sloja (dalmatski, mletački i noviji talijanski) čiji su odrazi počesto homonimni pa je za određivanje etimologije nužno poznavati povijesni okvir i zemljopisno okruženje u kojemu se pojedini antroponim javlja. Romansko se *i-* u dalmatskome konsonantiziralo u *j-* koje se u hrvatskim govorima počesto odražavalo kao *z*, *ž* ili *dž* (npr. *judaesus* > *židov*, *junceus* > *žukva*). Promjena *j-* > *z-* dogodila se kod osobnih imena *Zane* (u Konavlima zabilježeno 1487.; KV 1: 26) i *Zvane* (*Zuanne Radetini* spominje se na Korčuli 1214.; SGOK: 381) te prezimena *Zanetić* (Lastovo), *Zanetović* (Škrip, Brač), *Zaninović* (Hvar), *Zanković* (Herceg Novi) i *Zvanić* (Herceg Novi) te nadimaka kao što su *Zanić* (Donji Humac, Brač) i *Zaneta* (Pijavičino, Pelješac). Homonimni antroponimi mlađega postanja vjerojatno su motivirani talijanskim likom *Gianetta*. U Supetarskome kartularu (uz likove *Iuanus*, *Iuuano*, *Iuaniz* i već spomenuti *Caloianni*) nahodimo osobna imena *Zuanni* i *Trunzanni*. Potonji lik Petar Skok drži složenim osobnim imenom motiviranim latinskim pridjevom *trunceus* ‘okljašten’ i osobnim imenom *Zan* te bi navedeno osobno ime u prijevodu glasilo ‘kljasti Zan’ (SK: 127, 265). Zanimljivo je i prezime *Zvóno* na Trebimlju i u Veljoj Međi u Popovu. Naime, u više je upisa ono zabilježeno likom *Zvóne* i trorječno (*Zvone alias Ivanovich*) te mi se i za to prezime čini da bi moglo biti dalmatskoga postanja. Promjena se *j-* > *ž-* dogodila u osobnim imenima *Žan*, *Žano* (zabilježeno u Dubrovniku 1409.; Jireček 1892: 54), *Žvan* (u *Miroslavovu evanđelju* zabilježeno je osobno ime *Žvan Batista*) i *Žvane* (Istra), primorskim prezimenima *Žanić* (Brela, Kaštel Novi, Podstrana, ali i Modruš i sjeverni kopneni krajevi), *Žanko* (Sinj), *Žanetić* (Korčula), *Žanj* (Kotor) i *Žanjul* (Bar) te nadimcima kao što su *Žanètić* (Povlja, Brač), *Žānić* (Milna, Brač) i *Žāno* (Žuljana). Da se u dalmatskom *i-* konsonantiziralo, dokaz je i prilagođavanje imena sudionika u sudskim sporovima iz Jakina u dubrovačkim spisima u kojima na-

hodimo lik *Žovanь* (Jireček 1892: 55), koji je usporediv s dubrovačkim osobnim imenima u kojima se romansko *j-* odrazilo kao *dž-*: *Džóvo* i *Džóve* (žensko ime), a samo se po sebi nameće pitanje je li možda postojao i lik **Jovan*. S osobnim su pak imenima *Žan* i *Žano* usporediva osobna imena *Džan* (12. st.) i *Džano*¹⁹, a s prezimenom *Žanko* prezime *Džanko* (Bogdanovići u trogirskome zaleđu)²⁰. Na području Bjelovića nedaleko od Stoca nahodimo pak osobni nadimak *Džándo* koji nosi jedan od pripadnika obitelji Štalo. Na dubrovačkoj me području nahodimo i osobno ime *Džóno* nastalo iz istoga izvora. Od njega se pak naglaskom i postanjem razlikuje nadimak *Džóno* (< *Junije*) koje od 1812. postaje prezimenom dijela roda Putica iz sela Prapatnica u župi Hutovo (Vidović 2009: 230). Osobnim imenom *Junije* motiviran je i nadimak *Džúna* – obiteljski nadimak dijela roda Bogoje u selu Moševići, također u neumskome zaleđu. Osim konsonantizacije romanskoga *i-* u *j-*, *ž-* i *dž-* u nekim je imenima dalmatskoga postanja došlo i do promjene *o > u*. U dalmatinskome priobalju bilježimo tako imena *Juve* i *Juvana* dok prezimena *Juva*, *Jovac*, *Juvan*, *Juvančić* i *Juvetić* nahodimo kako u priobalju, tako i u sjevernim hrvatskim krajevima (zanimljivo je da muško osobno ime *Jovan* nahodimo i u Slovenaca). Bilježimo k tome i osobna imena *Žuva*, *Žuvo*, *Žuve* i *Žuvica* u Marulićevim djelima, u djelima Marina Gazarovića te na Cresu i Korčuli kao i brojna prezimena i nadimke kao što su *Žuvanin*, *Žuvić*, *Žuvela*, *Žuvelić* i *Žuvetić*. U Zažablju bilježimo prezime *Žuvelek* (u maticama zapisivano i kao *Gjuveleg*, *Gjuvelig*, *Džuvelek*) koje bi moglo biti primjerom hibridne tvorbe od osobnoga imena *Žuvela* i turskoga dometka *-ek*²¹. Jamačno je nekoć postojao i lik **Žuho*, koji se odrazio u prezimenu *Žuhović* na Pelješcu, s obzirom na činjenicu da je u Dubrovniku u srednjovjekovlju zarana potvrđeno osobno ime *Džuho* koje se odrazilo u konavoskim prezimenima *Đuho*, *Đuhović* i *Đuović*, osobnome nadimku *Đuho* zabilježenom 1682. (KV 2: 375) te ženskome nadimku *Džùha* na Trebimlju. Posebnu pozornost izazivaju dubrovačka imena *Dživo*, *Džive*, *Dživo* i *Dživulin* (potvrđena od 14. st.) za koje Petar Skok (Sk 1: 738) i Petar Šimunović (2006a: 287) drže da su romanskoga postaja, a Ivan Popović (1958: 84) da su mogla nastati ukrštavanjem hrvatskoga *Ivan* i talijanskoga *Giova-*

¹⁹ Da je navedeno osobno ime bilo živo u Konavlima, zorno pokazuje primjer Ivana Raškovića (živio u 2. polovici 17. st.) po čijemu je neslužbenom imenu *Đano* početkom 18. st. postalo prezimenom njegovih potomaka (KV 3: 127).

²⁰ Prezime je *Džanko* moglo nastati i od muslimanskoga osobnog imena *Džanan*: *Dženan*.

²¹ Turski sufiks *-ak/-ek* služi za izvođenje imenica sa značenjem mjesta vršenja radnje, imenica koje označuju oruđa, imenica koji označuju rezultat radnje i imenica koje označuju vršioca radnje ili njegovo svojstvo te pridjeve koji označuju svojstvo izraženo glagolom. (Čaušević 1996: 442) Zahvaljujem Ekremu Čauševiću što me uputio na mogućnost da je prezime tvoreno hibridnom tvorbom.

nni. U Stonskoj su knežiji 1583. u notarskim knjigama zabilježena imena *Divan*, *Điva* i *Đivana* (Vekarić 1995: 14), a kasnije prezimena *Divanović*, *Đivović*; u Konavlima osobna imena *Đivan* (1480.) i *Đivana* (1497.; KV 1: 16, 27) te prezimena *Đivanović*, *Đivić* i *Đivović*; na Lastovu prezimena *Đivančić*, *Đivanović*, *Đivatović* i *Gjivoje*. U Vidonjama postoje neslužbena osobna imena *Dživo* i *Dživoje* (obojuca nositelja nose službeno ime *Ivan*) te osobni nadimak *Dživonja*. Kako vidonjski govor razlikuje slivenike *dž* i *đ*, u njemu su ušćuvani izvorni prilagođeni likovi dok se u dijelu peljeških i konavoskih govora oprjeka *dž:đ* nije očuvala, pa su prezimena zabilježena s *đ* (usp. prezimena *Đorić* i *Đorin* na Pelješcu te *Dora* u Konavlima nastala prema osobnome imenu *Džore*²², inačici svetačkog imena *Juraj*). Za neretvansko-začapsko područje biljen je lik *Ćivo*²³. Vjerojatno je riječ o nadimku motiviranome govornom manom, nadimku u kojemu se krije „govorna osobitost onoga kojemu je ime iz nadimka oznaka identiteta“. (Bjelanović 2007: 249)²⁴ Na središnjemu dijelu Pelješca preteže lik *Živan* koji nahodimo i u Konavlima od 1492. Osobno ime *Živko* zabilježeno je u Konavlima od 1423. (KV 1: 26) te su osobna imena tvorena inojezičnom antroponimnom osnovom odrazila u pelješkim prezimenima *Živić* i *Živković*, konavoskim *Živanović* i lastovskom *Živićević*. Zbog ukrštanja s imenima tvorenim hrvatskom antroponimskom osnovom *Živ-* (< *živjeti*), a u novijim slojevima i s talijanskim pridjevom *giovane* ‘mlad’, nemoguće je utvrditi etiologiju homonimnih prezimena i nadimaka a da se ne provjeri vrijeme i mjesto pojavljivanja takvih antroponima.

Hrvatske odraze talijanskoga muškog imena *Giovanni* nahodimo u prezimenima *Dovanović* (Herceg Novi) i *Dović* (Vitaljina), a talijanskoga hipokorističnog imena *Nanni* u moliškome dječjem imenu *Nanić* (Šimunović 2006a: 295), splitskome prezimenu *Nani* i vjerojatno u vižinadskome *Nanić*²⁵ te, primjerice, u obiteljskim nadimcima na Braču kao što *Nānē* i *Nānč* (Šimunović 2006b: 318). Najnovijim se pak odrazima talijanskih osobnih imena *Giovanni* i *Gianni* u hrvatskome fondu osobnih imena ne ću posebno baviti jer su oni u prvome redu pravopisno (katkad se fonetiziraju, katkad ne) ili naglasoslovno pitanje (u čakavskim i štokavskim primorskim govorima naglasak je *Đāni*, a u Neretvanskoj krajini *Đānī*). Navodim ih stoga što dodatno usložnjavaju već

²² Na Trebimlji je, u kojoj postoji oprjeka *dž:đ*, pak zabilježen osobni nadimak *Džoro*.

²³ Osobno ime *Ćivo* bilježi ARJ (2: 140) u zagonetci.

²⁴ Slični su i primjeri *Šmáto* (< *Mato*; Glušci) i *Žmàra* (< *Mara* < *Marko*; Metković). Primjere koje Bjelanović (2007: 245) naziva „imenima s protezom“ u Promini bilježi i Ankica Čilaš Šimpraga (2006: 153): *Ćmate* (< *Mate*), *Givan* (< *Ivan*) i *Špipa* (< *Pilip* ‘Filip’).

²⁵ Prezime *Nanić* nahodimo i u okolici Benkovca i Požege, ali ondje je prezime moglo biti motivirano i inojezičnim apelativom *nana*.

ionako poprilično složenu sliku hrvatskih odraza romanskih likova svetačkoga imena *Ivan*. Ne smijemo zanemariti ni činjenicu da su osobna imena *Žan* i *Žana* u novije vrijeme postalo i pomodnim imenima (nastala su prema francuskom *Jean* odnosno *Jeanne*), a preko sapunica se iz zemalja španjolskoga govornog područja širi pomodno ime *Huan*.

4. Ostali odrazi svetačkog imena *Ivan*

U hrvatskome antroponimijskome fondu nahodimo i odraze svetačkog imena *Ivan* koji nisu grčkoga ili latinsko-romanskoga postanja.

U hrvatskim kajkavskim krajevima te Slavoniji i Vojvodini nahodimo osobno ime *Janoš*, *Janoša* i *Januš* (potvrđena u kajkavskim krajevima od 15. st.; ARj 4: 455) te prezimena (npr. *Janošić* i *Janušić* u Međimurju) motivirana mađarskim imenom *János* koje je poteklo od latinskoga *Johannes*.

U sjevernim hrvatskim krajevima (uglavnom u Zagorju, na karlovačkome području, Međimurju, Podravini, sjeveroistočnoj Slavoniji i Baranji) nahodimo hrvatske prilagođenice njemačkomu hipokorističnom imenu *Hans* – *Hanž* (potvrđeno 1498.; ARj 3: 566) i *Janž* – od kojih su nastala prezimena kao što su *Hanž*, *Hanžek*, *Hanžeković* (potvrđeno od 1534.; ARj 4: 455), *Hanžić*, *Janže*, *Janžek*, *Janžeković*, *Janžetić*, *Janžević* i *Janžin*.

Još u Dečanskoj hrisovulji nahodimo brojna osobna imena nastala prema albanskomu odrazu svetačkoga imena *Ivan* – *Gjon* (Бон, Боновић, Бонома; Grković 1983: 169) koji se u hrvatskome antroponimijskom fondu odrazio u prezimenima kao što je *Donović* (Orahovica).

Iz ruskoga se pak jezika u 20. st. proširilo muško i žensko osobno ime *Vanja* (nije zabilježeno u ARj) poteklo od ruskoga muškog hipokorističnog imena *Ваня*, a u novije vrijeme u hrvatski su fond osobnih imena prodrli i imena kao što su *Johnny* (ili fonetizirano *Džoni*) ili *Giovanni* (ili fonetizirano *Dovani*).

5. Odrazi nesvetačkoga imena *Ivan*

Osobna su imena *Jahja*, *Jahija*, *Jahjo* i *Jaho* (Kujović 2008: 53) potekla od turskoga osobnog imena *Yahya* nastala prema arapskome lika *Jahja* i danas živa u bošnjačkome antroponimijskom fondu (tako prezime *Jahić* nahodimo diljem Bosne i Hercegovine, a *Jahović* na Sandžaku), no odraz nesvetačkoga imena *Ivan* nahodimo i u Hrvata (u Vitezu Hrvati nose prezime *Jähīć*).

6. Zaključak

Hebrejsko je muško osobno ime *Jehochánán* širenjem kršćanstva postalo svetačkim imenom te se raširilo na čitav niz jezika narodâ koji su primili kršćanstvo. Zarana je potvrđeno i među Hrvatima. Prve mu odraze nalazimo u toponimima tvorenima dalmatskim pridjevom *san(c)tu(s)*, a od 11. st. zabilježeno je u temeljnom liku *Ivan*, u njegovim izvedenicama te u čitavome nizu odraza nastalih posredstvom mnogih jezika s kojima je hrvatski bio u doticaju.

Od tih je odraza sociolingvistički najzanimljiviji lik *Jovan* koji je u hrvatskome antroponimijskom fondu, prema meni dostupnim podacima, prisutan od 15. st. i čije je postanje moguće tumačiti iz najmanje dvaju izvora: grčkoga (danas bilježena hrvatskim grkokatolicima) i talijanskoga (danas bilježena stanovnicima hrvatskih otoka). Isto je muško osobno ime moglo ući u hrvatski antroponimijski fond i preko dalmatskoga (za to zasad nemamo izravnih dokaza, no potvrđena dalmatska imena *Džovo*, *Žovan* i *Juvan* ukazuju na to da ni tu mogućnost ne treba posve odbaciti). Područje rasprostiranja muških osobnih imena *Ivan* i *Jovan* (uzmemo li u obzir i područje rasprostiranja odraza nekih drugih svetačkih imena kao što je, primjerice, *Juraj*) zorno upućuje na činjenicu da su na razmeđu kršćanskoga Istoka i Zapada, na kojemu su se naselili Južni Slaveni, latinska osobna imena na Istoku i bizantska na Zapadu u prošlosti (a dijelom i danas) veoma česta i da se antroponime (pogotovo prezimena) ne može uzimati kao dokaz pripadnosti njihovih nositelja kojemu narodu ili vjeroispovijesti bez poznavanja mjesta i vremena u kojemu se pojedini antroponim pojavljuje te povijesnih okolnosti koje su utjecale na pojedine antroponimijske mikrofondove (kao što je južnodalmatinski ili donjohercegovački).

U hrvatskome su antroponimijskom fondu zabilježeni i brojni drugi odrazi svetačkog imena *Ivan*. Tvorbeno su najzanimljivija složena imena kao što su *Kalojan* ('lijepi Jan') i *Trunzanni* ('kljasti Zan'), a etimološki odrazi dalmatskoga postanja koji su osobito česti u južnoj Dalmaciji i Boki kotorskoj. Kod romanskih je odraza svetačkog imena *Ivan* veoma teško odrediti pripadaju li dalmatskomu, mletačkom ili novijemu talijanskom sloju.

U sjevernim hrvatskim krajevima od 15. stoljeća nahodimo osobna imena motivirana mađarskim i njemačkim odrazima svetačkog imena *Ivan*, na hrvatski je antroponimijski fond zarana utjecao i albansko osobno ime *Gjon*, a u 20. st. i rusko muško hipokoristično ime *Vanja*. U novije su vrijeme u hrvatski fond osobnih imena ušli i engleski, francuski i španjolski likovi svetačkog imena *Ivan*.

U Bosni i Hercegovini zabilježen je među Hrvatima i odraz muslimanskoga imena *Jahija* nastaloga prema turskome odrazu nesvetačkoga osobnog imena *Ivan*.

Literatura:

- ALIČIĆ, AHMED S. 1985. *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovine*. Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu.
- ARJ = *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* 1881. – 1976., 1–26, Zagreb: JAZU.
- BJELANOVIĆ, ŽIVKO 2007. *Onomastičke teme*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA 1999b. Toponymic and anthroponymic reflections of ethnonyms in Croatia, *Actas do XX Congreso Internacional de Ciencias*, Santiago, 129–142.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA 2004. What the names tell us about our former occupations, *Collegium antropologicum*, 28, 161–170.
- ČAUŠEVIĆ, EKREM 1996. *Gramatika suvremenoga turskog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA 2006. *Antroponimija i toponimija Promine* (doktorat; neobjavljeno).
- Familien Namen: Herkunft und Bedeutung* (priredili Rosa i Volker Kohlheim) 2000. Duden-Sprachberatung. Mannheim: Bibliographisches Institut, F. A. Brockhaus AG.
- FILIPOVIĆ, MILENKO S.; MIĆEVIĆ, LJUBO 1959. Popovo u Hercegovini. *Djela odjeljenja istorisko-filoloških nauka naučnoga društva NR Bosne i Hercegovine*, 15 (11), Sarajevo.
- FRANČIĆ, ANĐELA 2002a. *Međimurska prezimena*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- FRANČIĆ, ANĐELA 2002b. Uvid u osobna imena rođenih 2001. *Folia onomastica Croatica*, 11, Zagreb, 77–93.
- GRKOVIĆ, MILICA 1983. *Imena u Dečanskim hrisovuljama*. Novi Sad: Institut za južnoslovenske jezike Filozofskoga fakulteta u Novome Sadu.
- HALILOVIĆ, SENAHID 1996. Govorni tipovi u međuriječju Neretve i Rijeke dubrovačke. *Bosanskohercegovački zbornik*, 7, Sarajevo.
- HER = *Hrvatski enciklopedijski rječnik* 2002. Zagreb: Novi liber.
- HRABAK, BOGUMIL 1985. Zemljišne parcele feudalaca i muslimanskih seljaka u Popovu, Zažablju i Trebinju početkom Morejskog rata. *Tribunia*, 9, Trebinje, 31–46.
- IVANOVA, OLGA 2006. *Makedonski antropnomastikon (XV – XVI. vek)*. Skopje: Olga Ivanova.
- JIREČEK, KONSTANTIN 1892. *Spomenici srpski II*. Beograd: Srpska kraljevska akademija.

- JIREČEK, KONSTANTIN; JOVAN RADONIĆ 1981. *Istorija Srba*. Beograd: Slovo ljubve.
- KEMURA, IBRAHIM 2002. *Muslimanska imena i njihova značenja*. Sarajevo: El Kalem.
- KRISTE, ĐURO 1999. *Župa Trebinja*. Dubrovnik: Župa sv. Petra (Dubrave Hrid).
- KUJOVIĆ, DRAGANA 2008. *Najčešći antroponimi orijentalnog i pseudoorijentalnog porijekla u Crnoj Gori*. Podgorica: Pobjeda, Istorijski institut Crne Gore.
- KV = KAPETANIĆ, NIKO; VEKARIĆ, NENAD 2001. – 2003. *Konavoski rodovi, I. – III. Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice*. Dubrovnik – Zagreb: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku.
- Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske* (uredili Valentin Putanec i Petar Šimunović) 1976. Zagreb: Institut za jezik, Nakladni zavod Matice hrvatske.
- MALETIĆ, FRANJO; ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2008. *Hrvatski prezimenik: Pučanstvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća, I. – III.* Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga.
- MARETIĆ, TOMO 1885. O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. *Rad JAZU*, 81, Zagreb, 81–146.
- MARETIĆ, TOMO 1886. O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. *Rad JAZU*, 82, Zagreb, 69–154.
- MATASOVIĆ, RANKO 2001. *Uvod u poredbeni lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- MKŽG = *Matice krštenih župe Gradac 1708. – 1845.*
- MVŽG = *Matice vjenčanih župe Gradac 1720. – 1830.*
- NOSIĆ, MILAN 1998. *Prezimana zapadne Hercegovine*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo.
- POPOVIĆ, IVAN 1958. Hrišćanska grčka onomastika u Hrvata. *Zbornik radova SANU*, 59, Beograd, 77–97.
- RADUSINOVIĆ, PAVLE 1991. Stanovništvo i naselja zetske ravnice od najstarijeg do najnovijeg doba. Nikšić: NIP, Univerzitetska riječ.
- ROOM, ADRIAN 1997. *Dictionary of first names*. Sterling Pub Co Inc: Cassell.
- SDŽG = *Stanje duša župe Gradac 1745.*
- SGOK = *Statut grada i otoka Korčule* (preveo i priredio Antun Cvitanić; uredio Miljenko Foretić) 2002. Korčula: Grad Korčula.
- SK = *Supetarski kartular* (priredili Viktor Novak i Petar Skok) 1952. Djela JAZU, knjiga 43. Zagreb: JAZU.
- Sk = SKOK, PETAR 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika, I. – IV.* Zagreb: JAZU.

- SPLITTER-DILBEROVIĆ, VERA 1966. *Beiträge zur Bildung der serbokroatischen Personennamen*. Münster: Slavisch-Baltisches Seminar der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster (Westf.) Veröffentlichung.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 1996. Sakralni toponimi sa *sut-* + svetačko ime u razdoblju kasne antike do predromanike. *Folia onomastica Croatica*, 5, Zagreb, 39–62.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2004. *Bračka toponimija*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2005. *Toponimija istočnojadranskoga prostora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2006a. *Hrvatska prezimena*. Zagreb: Golden marketing
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2006b. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Supetar: Brevijar.
- VEKARIĆ, NENAD 1995. *Pelješki rodovi (A – K)*, sv. 1. Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, knjiga 5, sv. 1. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku.
- VEKARIĆ, NENAD 1996. *Pelješki rodovi (L – Ž)*, sv. 2. Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, knjiga 6, sv. 1. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku.
- UJDUROVIĆ, MIROSLAV 2002. *Stanovništvo Makarskog primorja 15. – 19. st.* Gradac: Marjan tisak.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ 2005. Nacrt za vidonjsku antroponimiju. *Folia onomastica Croatica*, 14, Zagreb, 147–177.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ 2007. Prilog proučavanju odraza svetačkog imena Juraj u hrvatskoj antroponimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, Zagreb, 431–447.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ 2009. Gradačka prezimena. *Župa Gradac: Humski zbornik*, 10, Gradac, 197–238.
- ŽELEZNIJAK, I. M. 1969. *Očerk serbohorvatskoga antroponimičeskoga slovoobrazovanja*. Kijev: Naukova dumka.

Internetski izvori:

- Babycentre: http://www.babycentre.co.uk/pregnancy/naming/topnames2004/?_requestid=348738. 12. svibnja 2009.
- Encyclopaedia Britannica <http://www.britannica.com/> 20. lipnja 2009.
- Innocentenglish: <http://www.innocentenglish.com/popular-boy-girl-baby-names/baby-names.html>. 20. lipnja 2009.
- Montenegrin Ethnic Association: <http://www.montenegro.org.au/Jhtml.1> 12. lipnja 2009.

A Contribution to the Study of the Reflection of the Saint's Name *Ivan* in Croatian Anthroponimy

Abstract

This paper tries to give an overview of the many various reflections of the saint's name *John* in the Croatian anthroponimic system. The author focuses on the area of south Dalmatia (including Boka kotorska) and Donja Hercegovina. In the introductory part of the paper the reflections of the Hebrew personal name *Jehochánán* in different Indo-European and non-Indo-European languages are given. The origin of the Croatian saint's name *Ivan* and its various reflections in the Croatian anthroponimic system are explained. Special emphasis is placed on the similarities with and differences from the anthroponimic systems of other closely related South Slavic languages.

Ključne riječi: Sveti Ivan, svetačko ime, osobno ime

Key words: Saint John, Saint's name, personal name